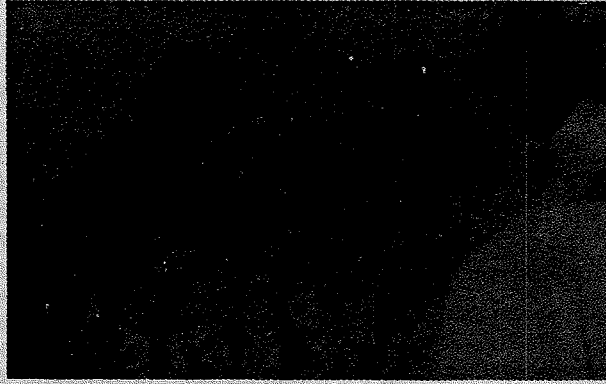

1980'lerin sosyokültürel profili

Soldan sağa: İskender Savaşır – Hüsamettin Arslan – Hasan Bülent Kahraman

Enver Ercan: Türkiye Dosyası 1980-90 bölümü için düzenlediğimiz açıkoturuma hoş geldiniz. Açıkoturumumuzun konusu Türkiye'nin bu on yılda çizdiği sosyokültürel profil ve bu profili belirleyen dinamikler. İlk sözü Sayın Hasan Bülent Kahraman'a vererek başlayabiliriz. Buyrun Sayın Kahraman...

Hasan Bülent Kahraman: 1980 Türkiye'de bir dönüm noktası olarak alınıyor. Kişisel olarak ben de birçok yazımda, bu tarihi bir dönüm noktası olarak nitelendirmekten yana tavır aldım. Ama tarihler on yıllarla yazılır denmesine rağmen Türkiye'de ve belki dünyanın birçok yerinde bunu gözden geçirdiğimizde görüyoruz ki, doğrudan doğruya tarihi belirleyen politik olaylar on yılda bir büyük hamleler yapsa da, ona bağlı olan diğer kurumların, kültürel kurumların, oluşumunun toplumların yapısına bağlı olarak, belirli bir zaman parçasına bağlı olarak, önceliği ve sonralığı var. Bunlardan bir tanesi ideoloji diğerini teknoloji diye de almak mümkündür. İdeoloji mi teknolojiyi belirler, teknoloji mi ideolojiyi doğrudan belirler gibi bir tartışmaya girmenin belki burada anlamı yok. Ama netice itibarıyla Türkiye'de benim izleyebildiğim kadariyle, çok belirleyici olduğuna inandığım bu durum 1950'lerden sonra bu şekilde gelişmiştir. 1950'de bir büyük toplumsal dönüşüm yaşanmış. Kendi iç meseleleri, çatışmaları, çelişkileri, kısıtlamaları olmakla birlikte, Demokrat Parti hareketi önemli bir dönüm noktasıdır. 60'lar diye Türkiye'de çok öne çıkarılan bir dönemi eğer 50'lerden başlayarak izlersek, orada görüyoruz ki, 1950'lerde bu hareketin arkasında, kültür planında o dönemin koşullarında çok önemli sayılabilecek ve hatta bugünkü bakış açısıyla değerlendirildiğinde bile önemli sayılabilecek temel dönüşümler var. Edebiyat dergilerinin yoğunluk kazanması, sinemaya yeni bir ufkun gelmesi, dışarıyla olan bağların yeni bir nitelik kazanması, edebiyat dergilerinde tartışılan konuların daha önceki dönemleri aşacak boyutlar içermesi ve nihayet yavaş

yavaş da "İkinci Yeni" diyebileceğimiz yeni bir edebiyat akımının gelişmesine doğru gidiş var. 1960'a baktığımız zaman Türkiye'de en çok tartışılan şey ihtilal olmuştur. 1960 ihtilalinin arkasından da yeniden Türkiye'de bir kültürel oluşum meydana gelmiştir. Bunun da daha çok Marksist sol içerikli metinleri çevirmek, onların üzerinde tartışmak diye özetlenmesi mümkündür. Nihayet 70'de o kadar radikal olmamakla birlikte, atlanması, gözden ırak tutulması da mümkün olmayan bir başka toplumsal oluşum var: 12 Mart muhtırası. Bu muhtıra, keskin bir kesilme getirmiyor. 1971 hareketinin sonrasında, kısa bir geçiş döneminden sonra kültür alanında olaylar, oluşumlar, 1960 sonrasına bağlanarak gidiyor. Fakat bence burada, küçük bir yenilik söz konusu bu açıdan. 1960'tan sonra kültürel gelişme daha zihinsel bir düzeyde devam ederken, 12 Mart muhtırası araya bir geçiş dönemi soktu; demokrasi askıya alındı. 1973 seçimleriyle birlikte onun aşılması söz konusu oldu. Ama 12 Mart muhtırasının yapmadığını 1975'ten sonra politika pratiğinde yaşananlar yapmaya başladı. 1975'ten sonraki iktidarların tutumları, onların kendi iç çelişkileri Türkiye'yi o meşhur tanımıyla "anarşi ve terör ortamı" denen kapının eşiğine getirdi. Ve bence ilk defa Türkiye'de bir toplumsal dönüşüm yaşanmadan önce, ona bağlıdır diye yorumlanabilecek bir kültürel oluşum ortaya çıktı. Şimdi daha önce, 50'de, 60'ta, dönemlerin arkasından kültürel oluşumların geldiği görülürken, bence 1975'ten sonra, dönemi önceleyen bir kültürel değişim, dönüşüm, iyi bir kan arayışı ortaya çıktı. 1975'tir bu tarih üç aşağı, beş yukarı. Bu bir yandan devam ederken de Türkiye 1980'e geldi. 1980, tabii bir travma, büyük bir darbe, şok. Onun arkasından gelen kültürel oluşumlar kaçınılmaz biçimde onun yarattığı boşlukları kapsamak zorunda kaldı. Ve Türkiye bu şokun etkisiyle de, bir yerde 1980 sonrasında, bence bir bellek yitimine uğradı ve 1980 öncesinde insanların yaptıklarını yadsıması, 1980 öncesi çizgilerini bırakması,

onu görmezden gelmesi, adeta bir genel tavrı olarak kendisini gösterdi.

Şimdi 1980 sonrası derken, burada önemli olan, 1980 öncesinde, 1975'te başlayan kültürel tavırların, 1980'de tabanını bulmuş olarak devam etmesidir. 1980 sonrasında karşılaşılan durumun temel görüntüsü de, kentli ve kentsoylu aydınların kendilerini biraz da birçok şeyden yalıtarak kültürel bir üretim yapmak istemeleridir. Tıpkı 1950'lerde, 60'larda ve 70'lerde olduğu gibi, onlar da Türkiye'ye yeni birtakım yabancı isimler taşımışlar, yeni kavramlar getirmişlerdir. Ama temel görüntü bu defa diğerlerinden farklı olarak, bir toplumsal dönüşümün bu hareketten bir müddet sonra gelmesi ve bunların daha da serpilip gelişmesi için bir ortam hazırlanması. Daha apolitik, daha izole bir kültürel üretimin kapısı 1980'le birlikte açılmıştır. Ama bu kültürel üretim, kendi özgür koşulları nedeniyle, 1970'lerin ortasından itibaren başlamıştır diyorum.

● Teşekkür ederim. Buyrun Sayın İskender Savaşır.

İskender Savaşır: Siz olaya tarihsel bir perspektif getirdiniz, ben bıraktığınız yerden almış gibi olayım. Benim üzerinde durmak istediğim düzlemin de doğrudan politikayla ilgili var ama, ben pek üzerinde durmak istemiyorum. 1960'ların sonunda başlayan, dünya ölçeğinde yaşanan bir dönüşüm var. Bilimsel teknolojik devrim, iletişim devrimi, bilgi-işlem devrimi gibi. Bütün bu sonuçların yeterince kavramsallaştırıldığını düşünmüyorum, Türkiye'nin kültürel hayatında da tam bu faktörün, aslında 80'lerden itibaren ağırlığını çok ciddi bir şekilde duyurmaya başladığını düşünüyorum. Bence olan bitenin en önemli sonuçlarından biri, bilgi üretimini ya da kültür üretimini kapitalist ilişkiler alanının içine sokmak oldu. Doğrudan doğruya bu kültür üretimi ve sermayenin kendisini yeniden değerlendirmesi bakımından kritik bir rol oynadı. Artık kültür yalnızca ideolojik olarak ya da siyasi bir araç olarak değil, büyük sermayenin kendi kendini var etme biçimi oldu. Bunu en bariz olarak belki bilgisayar programcılığında görüyoruz ama, video clip yapımını düşünün, herhangi bir bilgi alanını formelleştirme yönünde yaptığınız bir girişimin sermayenin önünde açtığı ufukları düşünün. Şimdi Türkiye'de kültür üretiminin sermayenin kontrolüne girmeye başlaması, daha kapitalist bir üretim sürecine tabi tutulmaya başlaması önce, hence arızı bir yönde dikkati çekmiştir. Mesela reklamcılık sektörüyle; bir cümlemin, yüzbinler, milyonlar ettiği bir sektörle karşı karşıya kaldık. Türkiye'nin bu konuda ayrıca özel bir yeri var. Bülent Tanör'ün Marksizm ve Gelecek'te yayınlanmış bir yazısı var, çok faydalıydım ondan. Türkiye'de Avrupa pazarı ile rekabet edebilecek sektörleri saymış. Basın-yayın başta geliyor. Yabancı sermayenin Türkiye'ye tam da bu alanda gireceği, bu alanın ilginç bir yatırım alanı olduğu anlaşılıyor. Bu da bizi hazır olmadığımız bir dizi problemle karşı karşıya bırakıyor. Geçmişteki gerek politika alışkanlığımızın, gerek kültürel reflekslerimizin, gerek çalışma tarzlarımızın bizi karşı karşıya bıraktığı sorunlar var. Büyük sermayeyle itişmeye çok alışık olmadığımızı yavaş yavaş farkediyoruz. Gündelik hayattan çıkmış, çok da teorik terimlerle düşünmediğim bir sürü örnek aklima geliyor. Burada olumsuz bir tablo da çizmek istemiyorum, çünkü kültür üretimin son derece demokratikleşmesi gibi bir kitleselleşme imkânı da doğuyor bu gelişmeyle. Bugün müzik yapmak da, dergi çıkarmak da, film çekmek de,

Kültür büyük sermayenin kendi kendini var etme biçimi oldu.

geçmişe kıyasla, çok daha az zahmetli. Bu koşullarda Türkiye'nin aydın geleneğinin aslında 70'lerden başlayarak kötü bir sınav verdiğini düşünüyorum ama, burada bir de özel bir sorunla karşı karşıya kalıp bir genel çaresizlik içine düştüğümüzü ve bu çaresizliğin içinde olduğumuzu düşünüyorum. Bu problemler bağlamı içerisinde yapılan bir kültür üretimi, eskiden bizim kültürel ürünlere atfettiğimiz kurtuluş imkânına ne kadar cevap verir, böyle bir imkân hâlâ var mıdır, bunun biçimleri ne olacaktır? Temele kadar gidebiliriz. Edebiyatın bugün işlevi bu koşullarda ne olacaktır, gibi bir dizi çok vahim sorunla karşı karşıyayız. Birtakım şanslarımız olduğunu da düşünelim. Kötü bir sınav vermiş olmasına rağmen, Türkiye'nin aydın geleneğini de yeniden diriltmeliyiz. Kahraman'ın dediklerine çok katılıyorum. Müthiş bir hafıza kaybına uğrandı. Ama son zamanlardaki birtakım gelişmeler, bazı dergiler de dahil buna, bana kopan gelenek bir yerinden tekrar bağlanabilir, o geleneğin sürekliliği tekrar kurulabilir hissi veriyor. Burada bize dünyadan da çok fazla yardım geleceğini zannetmiyorum çünkü, bir anlamda post modernizmi denen akımlar batıda bu krize tepki olarak çıkmış ve bu krizi anlamlandırmak yolunda çıkmış akımlar. Aslında bir iflasın ifadesi olarak sunuyorlar kendilerini. Bugüne kadar feyz aldığımız Batı dünyasının bu krizi aşmak konusunda çok fazla imkân olmadığı ilan edilmiş gibi gözüküyor. Benim bu gelişmeyi anlamlandırmak için en çok üzerinde durduğum kavram, kültürün proleterleşmesi diye bir kavram aslında. Gerçekten de, reklamcı olarak da, programcı olarak da, benim gibi ansiklopedici olarak da çalışsanız, işgücünüz herhangi bir proleterinki gibi ölçülüyor ve sonuç olarak şu kadar birim işgücü, şu kadar sermaye değerine dönüşüyor. Bu koşullarda kültür sorununun politika içindeki yeri çok dönüşmüş oluyor. Artık kültür sorunu politika hakkında bir şey olmaktan çıkıp politikanın bilfiil yapıldığı yer haline gelmek durumunda. Sanırım önümüzdeki dönemde kültürün artık emek-sermaye yaşanmakta olduğu alanlardan biri haline dönüşmüş olmasının sorunlarını yaşayacağız ve bu nasıl bir üretime tekabül edecek, bu şartlarda sermayeden kopuk bir üretimin imkânları nelerdir gibi sorular 90'ların soruları olacaktı gibi geliyor. Bence 80-90 arası bu soruların yavaş yavaş billurlaşabilmesine zemin hazırlayan bir dönem. Bu sorunun görülmesinde de şöyle çok somut bir engel var: Türkiye'deki devlet çok vahşi bir devlet. Dolayısıyla devletle olan daha geleneksel çelişki bir yandan sürerken bir yandan sermayeyle giriştiğimiz özel çelişkiyi anlamlandırmak durumundayız. Sermayeye gerici rol atfetmek gibi bir dizi hata yapıldı. Türkiye gibi köklü bir Marksist geleneği olan bir ülkede ya-

pilmaması gereken hatalar yapıldı.

● Evet... Buyrun Sayın Hüsamet'in Arslan.

Hüsamet'in Arslan: Ben 80'le 80 öncesini ele alırken, Türkiye'deki değişimleri, bu değişimleri kendisiyle açıklamaktan çok, dünya siyasal ve ekonomik kültürel konjonktürle bağlantısını kurmak niyetindeyim. Bu konjonktür ele alınmadan yapılan yorumlar tek yanlı olmaya mahkûmdur, Türkiye'nin hem kültürel, hem iktisadi, hem askeri; bütün alanlarda dünyadaki diğer güçler karşısında zayıf olan bir konumu olduğunu görüyoruz; böyle bir ülkede ben, ortaya çıkan gelişmelerin kısa vadede uluslararası konjonktür tarafından belirlendiğini düşünüyorum. Onun için Türkiye'deki olaylara bakarken, biraz dönemi uzatmak, 12 Eylül'e nasıl geldiğini anlamak için, Tanzimat dönemine kadar gidilmesinden yanayım. Tanzimat dönemine bugünkü Türkiye'deki siyasi yapılanmalar açısından bakıldığında, bir tarafta Osmanlı devleti var, bir tarafta da Osmanlıya başkaldırış olan, Osmanlı devletine muhalefet eden gruplar var. Bunlar bir dönemde Yeni Osmanlılar, bir dönemde İttihatçılar v.b. Konuşmalarında hem Kahraman, hem de Savaşır gelenekten bahsettiler, özellikle İskender Bey Türkiye'de köklü bir Marksist gelenekten bahsetti, ben böyle bir geleneğin olduğuna inanmıyorum. Türkiye'de Marksist bir gelenek yok. Türkiye'de Marksizme alternatif olacak daha başka modern gelenek de yok. Mesela Weberist gelenek de yok, Durkheimci gelenek de yok. Türkiye'de bence iki gelenek var. Modern gelenekler yok Türkiye'de. Çünkü bu modern geleneklerin Türkiye'de toplum içinde arka planları yoktur. Ama Türkiye'de potansiyel Müslümanlık var. Hangi görüşte olursak olalım bu gerçeği kabul etmek zorundayız. Bunu söylerken de kendilerine İslamcı diyen aydınları kastetmiyorum. Ben halk katında, halk içinde zımnı olan, görünmeyen bir şeyden bahsediyorum. Bunun dışında Türkiye'de ikinci bir gelenek olarak bence İttihatçı gelenek var. Şimdi, İttihatçı gelenek nedir? İttihatçı gelenek temelde muhalefet etme geleneğidir. Bir tür komitacılıktır. Ben bunun Türkiye'de günümüzdeki siyasal gruplar açısından bir anlam taşıdığını düşünüyorum.

Muhamet Şengöz

H.B.K.: Keşke öyle olsa!

H.A.: Ama öyle, Türkiye'deki muhalif gruplar bu İttihatçı geleneğin uzantılarıdır. Ben bunlara neojöntürkler diyorum.

H.B.K.: Bu dünyada da deniyor, ama daha farklı bir bağlamda.

H.A.: Ben Türkiye'yi gözönünde bulunduruyorum ve ben bugünkü ideolojileri de bu bağlamda değerlendirmek-

ten yanayım. Neojöntürkler derken bunun belgelerini de göstermek mümkün. Ahmet Rıza bir keresinde Paris'ten yazdığı bir mektupta, bacası çocuklarını kuran kursuna yolluyor diye ona şöyle bir eleştiride bulunuyor: Çocukları niye kuran kursuna yolluyorsunuz, orada onlara mızraklı ilmihal okutuyorlar, mızraklı ilmihalleri kıçlarına soksunlar, diyor.

H.B.K.: Peki ama bir şey sorabilir miyim, yani Ahmet Rıza Müslüman geleneğe karşı mı diyorsunuz?

H.A.: Burada Müslüman geleneği reddetmek, onu olumsuzlamak, onun zararlı olduğuna inanmak var. Burada bir politik tavır, bir entelektüel tavır, bir kültürel tavır var. Ben bu tavra dikkat çekmek istiyorum. Bu tavrın da bugün uzantılarının hâlâ Türkiye'de yaşadığına inanıyorum. İşte Yalçın Küçük'e geldik bugün, Yalçın Küçük, bir Ahmet Rıza'dır. Fakat işin garip yanı Tanzimat döneminde İttihatçılar yalnızca muhalefette kalmadılar. İttihatçılar, iktidar oldular ve onların iktidar olduğu günden bu yana Türkiye'de İttihatçı geleneğin iktidarda olduğunu düşünüyorum. İttihatçılar iktidarda olduğu dönemden bu yana, Türkiye'de statükonun nimetlerini yemişlerdir. Ama burada halk yoktur. Tek parti, İttihatçı geleneğin bir uzantısıydı. Türkiye'de tek parti yönetiminin kadrolarını oluşturanların çocukları sonradan sosyalist oldular. Ama burda önemli olan sosyalizmin kendisi değil. Ben burda önemli olanın sosyalistlerin bu İttihatçı geleneğin statükosunun nimetlerini yedikleri-

ni düşünüyorum. Bu işte 12 Eylül'e kadar devam ediyor. Türkiye'de, yelpazenin soluna 12 Eylül'ün indirdiği en büyük darbe Cumhuriyet Halk Partisi'nin maddi tabanını elinden almış olmasıdır. Ben, Türkiye'de şu anda solda yaşanan bunalımların kaynağının burada olduğunu düşünüyorum. Öbür tarafta halk var, dedim, bu da halkın kentleri istila etmesidir. Eğer Türkiye'de bir kültürel bunalım varsa, aydınlar konumlarından rahatsızlık duyuyorlarsa, bunun nedenini, bu noktada aramak gerekir. Yani Türkiye'de belki tarihinde ilk defa halk gündemdedir. Bu noktada aydınlar arasında bunalım edebiyatları başlıyor.

● 1980'lerin karakteristik özelliklerine ilişkin önemli ve ilginç yaklaşımlar getirdiniz. Sözü bir tur daha dolastırıp getirilen farklı yaklaşımlar karşısındaki tutumlarınızı da öğrenelim isterseniz. Buyrun Sayın Kahraman...

H.B.K.: Aslında Hüsamet'in Bey'in söylediklerinin büyük bölümüne ben katılıyorum. Türkiye'nin 1975'ten sonraki sorununu bence de bunlardır. 1960'ların ortasından itibaren başlayan ama, ana ağırlığını 1975'lerde ve özellikle de 1980'de duyuran köyden kente göç olgusu çok belirleyicidir. Köyden

kente göç eden halk kitlelerinin yarattığı özgün kültürler, arabesk kültür dediğimiz, popülist kültür dediğimiz, hatta kentin bünyesinden kendiliğinden doğan alt kültürler dediğimiz kültür olguları aydının bulunduğu konumu sarsmış, aydının savunduğu değerleri elinden almıştır. Bugün aydın, çığ gibi büyüyen bu kütlenin karşısında kendisini ayakta tutmak için ne üreteceğini bilemiyor. Ve bu 1975'lerde anarşi ve terör ortamı, aydını kendi içine itmiştir, derken buna ilave edilmesi gereken çok önemli bir nokta budur. Bu, kentin aydının elinden alınması ve onun daha dar, daha marjinal bir noktaya itilmesidir. Birkaç şeye değinmek lazım. Çağdaş teknolojinin 1980'e neredeyse günü gününe Türkiye'ye gelmesi... Bugün Türkiye, tarihinin birçok döneminden farklı

*Daha apolitik,
daha izole bir
kültürel üretimin
kapısı 1980'lerde
açılmıştır. Ama
bu üretim 1970'lerin
ortalarında başlamıştır.*

olarak bir yandan teknoloji ve ona eklenmiş finans meselelerinde, aradaki açığı kapatmaya çalışıyor, bir yandan da bunu oradaki en son gelişmeyi Türkiye'ye taşımaya çalışarak yapıyor. Kaçınılmaz bir şeydir. Çünkü 1950'lerde, taşra burjuvazisi; 60'larda ticaret burjuvazisi; 70'lerde sanayi burjuvazisi; 80'lerde finans kapitali... Dünyada 1980'lerde meydana gelmiş değişimin ana yörüngesi neyse, Türkiye'de 1980'lerde yaşanan değişimin ana yörüngesi de odur. Amerika'da Reagan ekonomisi, İngiltere'de Thatcher hükümetleri, Türkiye'de Özal iktidarlara, birbirine çok yakın olan, birbirinin içinden türemiş politiklardır. 1980'lerin temel meselesine bu açıdan baktığımız zaman, olay bir ekonomik entegrasyonudur. Ve o ekonomik entegrasyonun evvela toplumun çeşitli katmanları arasında yaşanması söz konusudur. Böylece taşra, ticaret ve sanayi burjuvazileri, hatta Türkiye'de olduğu ölçüde de, komprador burjuvazi iç içe geçmiş olarak 1980'lerin dokusunu hazırlıyor. Bir yandan toplum kendi içinde çeşitli katmanlarıyla birbirine ekleniyor, bir yandan bu toplum diğer finans marketlerine ekleniyor. Böylece Türkiye ilk defa günü gününe ordaki teknolojiyi, gelişmeyi izlemek zorunda kalıyor. Bunun içinde bir de tabii, dünyanın 1980'lerin tam ortasında Gorbacov'un Sovyetler Birliği'nde iktidara yürüyüşünden başlayarak dünya güçler dengesinde yaşanan değişim ve bu değişimin Türkiye'ye affettiği yeni roller. Bunların içinde Türkiye bir tarihte bence, İsrail'e oynatılmaya çalışılan role adeta soyundurulmak istenmektedir. Bu ilginç ve yanlış olmayan bir düşüncedir, çünkü temel itibariyle bugün Avrupa'daki finansın yapısını petrodolar belirliyor. Bugün finans kuruluşlarının arkasındaki Arap sermayeleri malûm. Öbür tarafta bu kesimle başından beri savaşmış didişmiş bir takım güç odaklarının dünyanın bir bölümünü onun üzerinden izlemeye çalışması ve öbür tarafta geleneği, kökenleri, tarihsel bağları itibariyle ona yabancı olmayan bir Türkiye.

Türkiye'nin onlarla daha yakın ilişkiler içine itilmesi yanlış bir şey değil. Bu davranış, bu yaklaşım Türkiye'de Hüsamet'in Bey'in Türkiye'de "potansiyel Müslümanlık vardır" dediği noktanın altını biraz daha çizdi. 80'lerin ikinci ayağını böylece bu oluşturdu: yani önce kente göç ve kentte popülist bir kültür üretimi; aydının marjinal kalması, aydının o kent gerçeğine yabancılaşması ve bir bunalım edebiyatı üretmesi. İkincisi, finans yapısındaki değişiklik; Türkiye'nin dünyaya entegre olması ve dünyadaki yeni kuvvet dengeleri içinde özel bir konuma gelmesi. Bu gelişme doğrultusunda da İslami birtakım hareketlerin Türkiye'de daha güçlü bir hale gelmesi. Şimdi, burada, değişmiş iki nokta var; bir tanesi şu: İskender Beyin söylediği emek yahut kültür-sermaye çatışması, kültür üretenlerin proleterleşmesi ve sermayenin bunun üzerindeki hâkimiyeti. Çok ilginç bir nokta var: 80'lere gelirken, 75'lerde başladığını söylediğim o yabancı edebiyat, yabancı isim hayranlığı diye de çoğu yerde tanımlamaya çalıştığım davranış biçiminin çok üstüne gittiğimiz zaman, "siz apolitiksiniz, siz yalıtılmışsınız, siz marjinal olmayı esas kabul ediyorsunuz, onun sebepleri de demin saydığım sebeplerdir" dediğimiz zaman onlar diyorlardı ki, "evet, biz marjinaliz, çünkü biz iktidara karşıyız." 1975'lerde Yazı Dergisine bakınız; yazıların büyük bir bölümü kültür-iktidar ilişkisi, aydının marjinal oluşu, muhalif aydın meselesi, bunlar işlenmiştir. 1980'lerin başında, ya da 80'ler boyunca, marjinal olmayı iktidara aykırı olmak diye gören kesimlerin ürettikleri kültürel yapıları bugün sermayeyle birlikte üretmesini nasıl açıklayacağız? "Ben sermayeye karşı çıktığım için, ben iktidara ideolojisine karşı çıktığım için, ben devlet kavramına karşı çıktığım için, anarşiyi benimsediğim için bu marjinal kültürü üretiyorum" deyip, ondan sonra da bunu o sermayenin sağladığı olanakla üretmek nasıl açıklanabilir? Bu herhalde 90'larda önemle üzerinde durulacak çok tartışılacak bir sorun. Öbür tarafta şu da var: Hüsamet'in Bey de dedi ki: "Türkiye'de muhalif olmak, - bir çelişki yakaladığımı sanıyorum, ya da yeterince açıklanmadığı için bana öyle yansıdı - İttihatçı ya da jöntürk olmaktadır. İki ana unsurdan bir tanesi Müslüman potansiyel; ikincisi muhalif gruplar; bu da İttihatçı gelenek. Arkasından da dedi ki, devletin iktidarın nimetlerini İttihatçılar yemiştir. Şimdi, hem muhalif olmak, hem de iktidarın nimetlerini yemek... Biraz daha açıklanması gerekiyor bunun. Bunu şunun için söylüyorum: Tarihte bunu doğrulayan örnek çok. Namık Kemal'in sürgün gidip orda saray parasını harçlık olarak alması; daha birçok buna benzer örnek ortadadır. Dolayısıyla Hüsamet'in Bey belki onları düşünerek iktidarın nimetlerini yediklerini söylüyor. Türkiye'de özellikle Cumhuriyet dönemindeki ideolojileri baktığımız zaman, bunların hele 1923-38, 1938-50 arasında, o Müslüman potansiyeli bütünüyle yok saydığını, bütünüyle yok etmeye çalıştığını görüyorsunuz, buna mukabil, o İttihatçı gelenek, bir dönemde muhalif olmasına rağmen, 1923'ten sonra da cumhuriyeti kuran kişiler olarak iktidara gelmiştir. Böyle bir çelişki var. Yine kendisinin söylediklerine küçük bir saptama yapayım: İttihatçı gelenek ordu geleneğine çok uzak değildir. Hatta Türkiye'de sol teoriler üretilirken, bir coup d'état'ı nasıl yaparız diye düşünürken bunun tek çaresi ordu diyenler oldu. Avcıoğlu ve kendilerinin zikrettiği diğerleri böyle bir şeyi söylüyordu. Ordu olmaksızın bu devrim meselesi gerçekleştirilemez, ordu devrimin bekçisidir, diye de 1960'ta da, 80'de de söylendi. Ortada bir gerçek var: Cumhu-

riyet Halk Partisi tabanının, dayandığı payandaların onun elinden alınması.

H.A.: Maddi taban derken paradan bahsediyorum ben. İş Bankası meselesi var.

H.B.K.: Tamam... Doğru... Bu tabanı onun elinden alan, bence 80 hareketini gerçekleştirenler değil. Onu onun elinden alan, benim demin söylediğim sosyal gelişmelerdir. Dünyadaki oluşumlara bağlanan, finans, teknoloji gelişmelerine bağlanan oluşumlardır Cumhuriyet Halk Partisi'nin maddi tabanını elinden alan. Burdaki sorun bunların ayrıntısını tartışmak değil. Ama 1980 sonrasına bütün bunlarla birlikte baktığımız zaman, halk cidden beklenmeyen bir biçimde gündeme girmiştir diyorum.

● **Hem de kendilerinin ürettiği bir kültürle diyebilir miyiz?**

H.B.K.: Bence arabesk kültür Türkiye'de üretilen ilk özgün kültürdür. Doğrudur, yanlıştır, taraf olunur, karşı olunur, bunlar ayrı sorunlardır, ama arabesk kültür Türkiye'de üretilmiş ilk popüler kültürdür ve bunu doğrudan doğruya o kültürü üreten kitlelerin yaşama biçimleri ve yaşadıkları serüvenler ortaya çıkarmıştır. Çünkü Türkiye'de aydın geleneği, hiçbir zaman zaten kendi dışındaki bir kitleyle herhangi bir bağ kurabilmiş değildir. Ben buna geleneksel aydın yabancılığı diyorum ki, bunun da kökü Tanzimat'ta başlar. Aslında bir açıdan bakarsanız, 1980'den sonra ekonomik açıdan, uluslararası ekonomik konjonktür açısından yaşananlarla Tanzimat'ın o dönemde yaşadıkları arasında da zerre kadar fark yoktur. O dönemde de bir topluma verilen misyonlar var, o toplumun itilmek istendiği bir nokta var, bunun için kullanılan yöntemler var; bu dönemde de var. Ve ikisinin arasında da bire bir tekabüliyet var. İngilizlerin Mithat Paşa'ya sağladıkları destek, Tanzimat Fermanı'nın, Gülhane Hattı Hümayunu okunurken İngiliz Büyükelçisinin sarayda odadan kendisini dinlemesi ve ondan sonraki kültürel üretim. Bu arada tıkanmış İngiliz sermayesinin sağa sola saldırıp, bu pazarı boş bulup buraya girmek çabaları, arkasından da malumunuz olan Galata bankerleri hadisesi. Yine finans... Bana sorarsanız, üç aşağı beş yukarı her şey aynıdır. Ve bu maddi alt yapının aynı olduğu bir toplumda kültürel üst yapının bundan kopuk olduğunu düşünmek mümkün değildir.

● **Türk aydınının düşünce üretme geleneği yok diyebilir misiniz o zaman?**

H.B.K.: 1980 sonrası bu geleneğin olmadığını gösteriyor. Bu geleneği henüz yeteri kadar elde edemediğimizi bana anlatıyor. Tanzimat'tan sonra yapılan nasıl, birtakım isimleri, kişileri, kavramları alıp üzerine hiçbir şey eklemeyen o dönemin toplumuna taşımak idiye, 1980 sonrasında da bu yapıldı. Yalnız arada bir fark var: o dönemde imparatorluk parçalanıyor ve bir de toplumun iç çelişkisi, bir jakobenizm arayışı, demokratik devrim arayışını getiriyor ve o kavramlar tarihin bir döneminde doğrulanıyor. Ama Ahmet Haşim'in Parnasse mektebine bakarak, sembolik şiir yazması ne ise, bugün bilmem kimin yazdıklarına bakarak onun yazdıklarını kopya ederek Türkiye'de şiir yazmak da odur. Peki bunu aşan bir kültür üretilebilir mi? Bence üretilemez. İskender Bey'e yine küçük bir saptamada bulunayım. Marksist gelenekten söz etti. Bunu hangi anlamda söylediğini tahmin ediyorum.

1960'lardan 90'lara kadar 30 sene Marksizmden söz eden bir toplum. Ama o kadar dramatik bir toplum ki, 30 sene boyunca Marksizm diyor, Marksizmin klasikleri Türkçede yok. Hep verdiğim örnektir, bunun patenti bende olsun, Fueurbach üstüne tezler vardır, haydi okuduk diyelim, ezberledik diyelim bu tezleri, peki Fueurbach'ın metinleri nerde? Yani Marksist düşünceyi üretmek Türkiye'de sadece üç tane dil bilen adamın uhdesinde kalacaksa ve gelenek burdan doğacaksa, ister doğsun ister doğmasın, önemli değil. Hegel diyoruz, Hegel'in dayandığı temeller yok. Hegel'in hiçbir metni ortada yok. 1980'in içinde Tin'in Fenomenoloji'si Türkçeye çevrildi, Copleston'un Felsefe Tarihi'nden küçücük bir cilt çevrildi, seçmeler yayınlandı, şimdi Hegel üzerine kitap yazıyoruz biz. Bunun bizi bir yere götüreceğine inanmak mümkün değil. Kaldı ki, Batıda geriye doğru gittiğimiz zaman, biz sonunda Yahudi-Hristiyan bir düşünceye gideceğiz. Atinalı Tomas'ı okuyamadan, Okamlı Williams'ı okuyama-

*Türkiye'de
iki gelenek var:
Biri potansiyel
Müşümanlık,
öbürü İttihatçılık.*

dan Türkiye'de zaten orijinal düşüncenin üretilebileceğini söylemek mümkün değildir. Orijinal düşünce ancak düşünce geleneğine eklenen yeni bir halkadır. Havadan, gökten zembille inmiyor. Bunları çalışma olanağınız yok, bunları bir toplum pratiğinde sınama olanağınız yok, ondan sonra da biz düşünce üreteceğiz. Nasıl? Odalara, içimize kapılarak. Mümkün değildir. 1980 sonrası, bunun ne kadar mümkün olmadığını bir kere daha ortaya koymuştur.

Yenilikler yoktur demiyorum. Vardır, ama bu maalesef böyle olmuştur. 1980 sonrasında çok telifaz edilen isimlere bakın. Yine bunu bir yerde yazmak olanağı bulmuştum. 1980 sonrasında politik toplumsal konjonktüründe politikaya ulaşmamak, 1980 öncesinin kavramlarını kullanmamak esas olduğu için, o kavramlar Türkiye'ye getirilmiştir. Yapısalcılık, göstergebilim, semiotik, daha buna benzer birçok kavram, Türkçeye, bir sanatsal üretimi her türlü bağlam sorunundan koparıp sadece kendisiyle ele almak gerekir gibi bir saçma düşünceyi temellendirmek için gelmiştir. Bu düşünceyi üreten kişilerin özgün yapıtlarını okuduğunuz zaman bir şeyi dehşetle farkediyorsunuz. Ne Barthes'lar, ne Foucault'lar, ne Habermas'lar; bunların hiçbirisi sözünü bir toplumsallık, bir gelenek, bir bağlam arayışından kopararak ele almıştır. Barthes, Alain Robe-Grillet gibi bir ucubeyi, Flaubert'e, Stendhal'e giderek okuyor. Las Meninas'ı okuyan ve "ayna" sözünü eden Lacan'lar, Foucault'lar, bütün bu söylediklerini bir toplumsal kurum bağlamında temellendirmişlerdir. Örneğin Foucault. Seksoloji tarihi, hapishane tarihi, delilik tarihi yazıyor. Bunlar toplumsal kurumlardır. Foucault neyi, neden yalıtarak ele almıştır? Biz bunları Türkiye'ye kırı-

dökük taşıyoruz. Şimdi İskender Bey, post modernizme de-ğindi. Belli ki, önümüzdeki sezon da bunun hengâmesi sürecek. Post modernizm bir tepki olarak doğdu diyor, tamamen katılıyorum. Tepki olduğu kadar olup bitenin açıklamasını da içeriyor. O açıklamanın içinde de Bandrillard, Lyotard'a vs. baktığınız zaman, o da bir karmaşa bir yerde. Tıpkı bizdeki arabesk kültürün içindeki çoğunluğun karmaşasını açıkla-maya yönelik bir teori olarak, ortaya geliyor. Post moder-nizm bir yerde kitsch'i kabul eden arabeski kabul eden, ne yapılsa onu kabul eden, "bu zaten daha önce yapılmıştı," yargılamasını reddeden bir kavram olarak ortaya çıkıyor. Şu-nun için söylüyorum, toplumsallıkla, bağlam sorunlarıyla, politikayla, konjonktürle uluslararası sorunlarla bütünüle iç içe.

İşte 1980 sonrasında Türkiye'de yapılmayan bu. Aydınlar katında 1980 sonrasında yapılan şey toplumun dünyanın ne-reye doğru gittiğini, dinamizmini meyda-na getiren unsurların neler olduğunu ye-teri kadar belirlememek, tanımamamak, anlamaya çalışmamak ve bunların hiçbirini istememek. 1990'la birlikte, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de, bu ka-nal, bu yatak açılacak ve burada yürürsek belki yeni bir şeyler üretebileceğiz.

İ.S.: Ben önce Hüsamettin Bey'den başlayacağım, çünkü bence söylediklerin-de bizim demin andığımız hafıza kaybı-nın örneği olarak değerlendirilebilecek çok şey var. Türkiye, 80 sonrasında solun bir özleştirisi sürecinden geçti, iktidar meselesiyle ilgili olarak. Bunu çok fazla özetlemek istemiyorum. Pratik örnekle-rinden biri bence *Akıntıya Karşı* Dergi-si'yd, daha sonra *Yeni Öncü* Dergisi'nde yürütülen sosyalist demokrasi tartışması-ydı. Bence yeterince değerlendirilmeyen, gelecekte çok daha farklı okunacak olan Latife Tekin'in *Ge-ce Dersleri* bunun örneklerinden biriydi ve bunun merkez-in-de yer alan sorun geçmişte sol örgütlenmelerin kendi iç iliş-kilerinde kurdukları iktidar ilişkileriydi. Türkiye'de solun iktidar nimetlerinden yararlandığını söylemek ve her şeyi unut-maktır. 79'da Ecevit'in hiçbir politikasını uygulayamamasını hatırlatırım. Bu iki şeyin birden göstergesiydi: 1- Sermaye-nin Türkiye'de sosyal demokrat iktidara bile ne kadar taham-mülsüz olduğu, 2- Bürokrasinin ne kadarının ülkücü ve İsla-mcı kadrolar tarafından işgal edilmiş olduğu. Dolayısıyla so-lun iktidarın nimetlerinden yararlanıyor olduğunu söyle-mek bana bir hayli tuhaf geliyor. İttihatçılık meselesi; ben so-lun ana gövdesi diye tarif edilebilecek bir kesimin İttihatçılı-ğın bütün izlerinden 71 muhtırasıyla birlikte kurtulduğunu düşünüyorum. Bunu söylemekle de solun bir geleneği oldu-ğunu bir kere daha söylemiş olayım. Gelenek kavramına çok farklı anlamlar yüklemek istediğimiz belli oluyor. Ben belli bir teori-pratik birliği bağlamında, pratiğin dönüştürülmesi bağlamında söz ediyorum. Benim kullandığım anlamda gele-nekler sizin dediğinizden nisbeten daha kısa şeyler; özellikle modern tarih içerisinde. Türkiye'de İslami bir geleneğin

oluşmadığı, kaç tane İslami geleneğin olduğu, bunların nasıl ayrıştırılması gerektiği ve bunun geleceğinin ne olduğu; bun-lar beni çok ilgilendiren konular. Bir nokta daha var, kapita-lizmin etkilerinin Türkiye'de hissedilmemiş olması falan. Türkiye'de İslam adı altında kendini kurmuş geleneklerden biri, kurulacak güçlü bir sermaye blokudur. Bunu da tekrar-lamama gerek yok.

Yine 1975-80 arasına döneceğim. 75-80 ve anarşi-terör or-tamı lafından da galiba biraz rahatsızım. Burada 77'yi bence kritik tarih olarak hatırlamak lazım. Bu anarşi ve terör orta-mının nasıl yaratıldığı hakkında da 75-77 arasındaki o yükse-liş karşısında alınan, dünya konjonktüründen kaynaklanan önlemleri bir kere daha hatırlamakta yarar var.

Teknoloji transferi konusunda, entegrasyon çabası var, ama bunun başarıya ulaşacağından şüpheliyim. Bundan son-ra dünyada herkes teknoloji devriminin nerde gerçekleşece-ğini biliyor: Gen mühendisliği... Türki-ye'de büyük bir tarım projesi var. GAP projesidir. Benim bildiğim kadar, GAP projesi bağlamında gen mühendisliğinin ilk alanı da tarım olacak. Protein üzerine falan. Bildiğim kadarıyla Türkiye'de bu alanda hiçbir çalışma yapılmıyor. Bu ba-kımdan teknoloji transferi bakımından Türkiye'de finans kapitalinin başarısının derecesi konusunda daha şüpheli olmak gerekir.

Arabesk ve popüler kültür meselesi... Bence 80-90 arasından bahsederken dik-kat etmemiz gereken çok önemli bir başlı-ğa da değinme fırsatı veriyor. Arabesk'in popüler bir kültür olduğuna katılıyorum. Ama işin biraz daha karışık olduğunu dü-şünüyorum. Bir tür eziklikle özdeşlik kur-maktan da bahsedebilirsiniz. 80-90 arası kültürel hayatta aslında en kritik faktör-

lerden biri de, arabeskin kültürel hayatımızın da bir parçası olmak üzere zorlamaya başlamasıdır. Foucault, Habermas meselelerine gelince... Foucault benim üzerimde çok etkili olmuştur. Tarihe bakışımı çok etkilemiştir. İyi bir tarihçi Foucault. Önemli bir iktidar teorisi olduğunu düşünmüyorum. Hapishaneler hakkındaki tahlili, Türkiye'deki hapishanele-rin yaşantısını anlamaya yardım etmez. Şu anda düşünülme-kte olan bazı tasarıları anlamamıza yardım eder. Yeşiller falan deyince, anarşistlerle düşüp kalkıyorum, kendi kimliğimi de onlara karşı olmakla kuruyorum. Gelenek hakkında bir şey söyleyeceğim. Düşünce geleneklerinin sürekliliği... Akademik düşünce gelenekleri öyle kuruluyor da, bazen de düşünce-nin nerede çakacağı başka pratiklerle bağlantılabilir. Örneğin hapisaneler... Bence Türkiye şu son sekiz on yıllık hapisane deneyimi bir sürü insanın çok ilginç entelektüel ürünlere dönüşmeye başlayacak ve kitabı ilgi eksikliğini ika-me edebilecek bir deneyim birikimi olduğunu düşünüyorum.

H.A.: Ben halk kentleri işgal etti derken, yalnızca kente göçleri kastetmiyorum. Kent kelimesiyle ifade etmek istedi-

ğim, Türkiye'de eğitimin yaygınlaşması. Kapıcı ve köy çocuklarının modern yaşamın gereklerini yerine getirebilecek bir takım araçlara sahip olması. Dil bilmek, para kazanmanın yollarını, hesap yapmayı öğrenmek. Halk işgal etti derken, ne kadar öğrendi, söyleyemem, fakat kapitalist Darwinist bir mekanizma içerisinde nasıl yaşanacağını araçlarını öğrendi. Eskiden bunu İttihatçılar ve onların çocukları yani elitler biliyorlardı. Tek parti milletvekillerinin çocukları, sosyalist oldular, anarşist oldular, yarın öbürğün yeşilci olacaklar. Ben tarihi sürekliliğin içerisinde kavıyorum. Tanzimattan bugüne yalnızca birtakım formlar değişmiştir, içerikler aynıdır. Ahmet Rıza'nın konumuyla bugün bir anarşistin konumu ya da bir yeşilcinin konumu aynıdır diyorum. Çünkü devlet vardır, devlete karşı muhalif grup vardır. Bu muhalif grupların, yani marjinallerin, anarşistlerin, solcuların yanı sıra modern grupların halka karşı konumları vardır.

Burda gelenekten söz edeceğim. Ben gelenekten kilim motiflerini anlamıyorum. Gelenekten, Weberist ideal kavramının kullanılmasını da anlamıyorum. Tutumları, tavırları anlıyorum. Halka nasıl, batıya karşı nasıl tutum alınmış, devlete, doğuya, Müslümanlığa karşı nasıl tutum alınmış. Ben bu tutumlarda süreklilik olduğuna inanıyorum. İslami potansiyel var, Müslümanlar var. Konjonktür, Osmanlı İmparatorluğu zamanında İttihatçılara, jöntürklerle yardım etti ve onlar iktidar oldu. MC iktidarlarının kadroları da neoönktür bana göre.

Ben Türkiye'de halkın hiçbir zaman gündeme gelmediğini düşünüyorum. Halk 80'den sonra gündeme geldi. Mutlu bir tesadüf, dünya konjonktürü halkın gündeme gelmesine müsaade etti. Eğer etmeseydi, halk gündeme gelemecekti. Halkın böyle mutlu tesadüflerin dışında tutunabileceği, kendini kabul ettirebileceği hiçbir şey yok diyorum. Hafıza kaybından söz edildi. Ben İskender Beyin söylediği hafıza kaybına inanmıyorum. Türkiye'deki tek hafıza kaybı harf devrimidir. Hafıza kaybı iletişim kanallarının kopmasıdır. Kemalist devrimlerin en önemlisi. Karşı çıkıyorum, ya da kabul etmiyorum diye bir şey söylemiyorum. Ama hafıza kaybı orda gerçekleşmiştir. Söylemek istediğim şu: İttihatçı geleneğin bir dünya görüşü var. Çevresini bir hare gibi saran bir dünya görüşü var. Ben bunun pozitivism olduğuna inanıyorum. Pozitivism şunu öngörür: Toplum yaşamının ve doğal yaşamın birtakım yasaları vardır. İnsanlar bu yasalara boyun eğmek zorundadırlar. İttihatçı gelenek bütün jakobenizmini bu felsefeden alır. Madem ki doğanın, toplumun yasaları var, o halde insanlar gelecekte böyle olmalıdırlar dediğiniz zaman norm koyarsınız ve despot olursunuz. Ben bunu söylerken, Türkiye'de batıdan alınmış düşüncelere iltifat etmiş herkesin az çok jakobenist olduğunu düşünüyorum. Ben bir tane İslami gelenek olduğuna inanıyorum. İslami geleneğin varyantları var. Bu Türkiye'de birden fazla İslami gelenek olduğunu göstermez.

Ordu konusuna temas edildi. Biliyorsunuz, İttihatçıların liderleri askeri tıbbiyeden yetişmişlerdir. Bu işin ideolojisini

yapanlar askeri tıbbiyeden yetişenlerdir. Modern düşüncelerin kaynağında askerler var. Entelektüeller yok. Tarihsel olarak bu böyle. Dolayısıyla resmi sol askerlerle aynı ideolojidedir. Şu olaylar da gösteriyor ki, Türkiye'de bir İslami tehlike, bir irtica tehlikesi gündeme geldiğinde, Resmi sol, bunların hakkından yalnızca ordu gelir diyor.

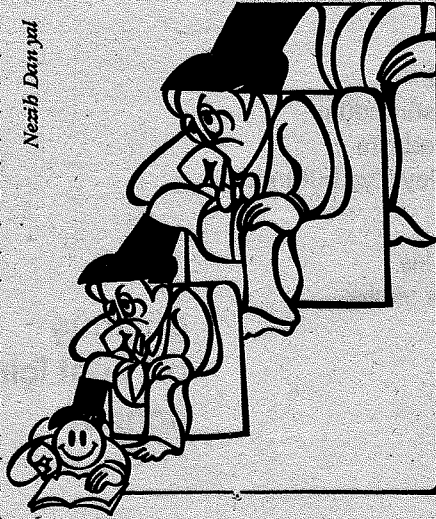
Arabesk konusuna gelince, bence arabesk Ferhat ile Şirin'dir. Önemli olan aydınların halk karşısında takındıkları tutumdur. Arabesk yaftasında zımnı olan şeydir önemli olan. Arabesk yaftası bence bir aşağılama sözdür, halkı aşağılama sözü.

İ.S. : Hüsamettin Bey'le aramızdaki tartışmanın entelektüel bir tartışma olmadığını düşünüyorum. Ayrıca sürekli bir kavram kayması da olduğunu sanıyorum. Mesela, Hasan Bülent Bey solcuların bir grubunun kültürel üretim içinde seçtiği tavırdan solculara da bir genelleme çıkardı. Solcular diye bir genelleme yapıldığında, insanlar hayatlarını yaşama şansına kavuştular 80'den sonra denirken, benim gözümün önüne gözaltından geçmiş bir milyon kişi, hapiste üçyüz bin kişi geliyor. Siz, bir tane İslamiyet vardır, kendilerine İslam diyen ama sizin gibi düşünmeyen insanlar da o İslamiyetin içinde değildir, onun dışındaki bütün insanlar da kendilerine ne diyor olurlarsa olsunlar pozitivisttir diyorsunuz. Burdan bir yere gidilemez.

H.B.K.: 1980 sonrası üretilen kültür, Tanzimat'tan bu yana üretilen kültürle hem paralelleri var hem zıtlıkları var. Ama, daha geniş bir açıdan bakarsanız, toplumun Tanzimat'tan bu yana kültür üretiminde yaşadığı bütün serüvenler, 80 sonrasındaki yıllarda bence tekrar. Tanzimattan bu yana aydınlar arasındaki tartışmalar, keskinleşmeler, gruplaşmalar,

1980 sonrasında da, bu on yılın özgün koşulları çerçevesinde aynen yaşanmıştır. Tarafların birbirini suçlaması, geleceğe bağlanmak, bağlanmamak, daha batıcı olmak, daha az batıcı olmak diye özetlenebilecek temel tartışma noktaları 1980'den sonra da ortaya çıkmıştır. Ama elbette bunların arasına bazı farklar yerleştiriyor. Ama sorun 1980 sonrasında da bu olmuştur, 1990'larda da bu olacaktır, bu, toplumun kendisine atfedilen önemlerle ve toplumu oluşturan kesimlere, sınıflara, katmanlara verilen görevlerle toplumun iç dinamiğinin yarattığı unsurlar arasındaki çelişkilerdir. 80 sonrası belirli ve çok özgül bir maddi olayın çerçevesinde geliştiği için, diğer on yıllara oranla biraz daha farklıdır. Ama asıl sorun biraz geriye baktığınız zaman sorunun çok fazla değişmiş olmasıdır...

●. Böylesine sancılı bir on yılı bir açıkoturum çerçevesinde bütün boyutlarıyla derinlemesine irdelemek mümkün değil tabii, ama ileri sürdüğünüz görüşlerin bir tartışma zemini oluşturmamasını diliyor, davetimizi kabul edip burada konuyla ilgili düşüncelerinizi belirttiğiniz için üçünüze de dergi adına teşekkür ediyorum.

çökmüş bir kent için sonnet

ben kimden koptumdu, akşamlar *depresif*, *manik*
bir teyelle beni bağladı bana... pis
bir kitap çöküntüsü: o, ben'im, kuğularla *garanik*
-i ulyâ!.. sürüngen giysileriyle iblis
alan da oydu satan da... şeytanca alışverişi
bir leşi bir leş tirlirken yırtık, yarım,
satan o giysileri benden önce de giymiş...

ben teyelle kopmuşken, bana nasıl bakarım?

terelelli terellellâ, tevellâ ve teberrâ
kent leşti ve ben ona bir koku gibi süründüm
artık aşklar taşır beni, ben onlara kadavra
olsam da *terelelli*... mecnun'dum, leylâ'ya büründüm

bir kent kendi üstüne çökerken de kış
aşklar yararken aşkları, sözlerde bir yitiliş...

yılkı bir kent için sonnet

eskiden, ah, bu kentte uçuk mavi süvari
kısrağı sokakların, dört nala, uça uça...
şimdiyse bir ihaneti, İsa ya da havari
gibi yaşamak işte, sürükleyip bir uca
yerden yere vurdu da topallattı, körletti,
bir yılık atı gibi savurdu ve yağmaya
verd i di... o ürkmüş iskeleti...
ararken bulduğumuz kemikleri yığmaya
başlasak da faydasız... kirli, tozlu, kararmış
eski zaman hayvanı! ah, umarsız bir sayrı
gelir kuşatır bizi, unuttuktu, *bir varmış*
bir yokmuş o at şimdi, masal gibi, o ayrı!

bir ölü şövalyeyim pörsümüş ve özenti
kitaplarda ararım yılıkdaki o kenti...

göçmüş bir kent için sonnet

bir kent, ayaklanmış, yürüyor sana doğru
onbinlerce yalnızlık... eprimiş, ama kesif;
aynalar aynalardan ürker olmuşken, soru
şu: "ben neden, biraz tuhaf, benden daha *obsessif*
bir aynaya epeydir adamışım kendimi?"
çılgın şey! ısrarla beni izliyor ama,
yüzümü kaçırısam da faydasız... bir yüz imi
var onun yüzeyinde, hep orada... dâimâ...
süslü su kesimiyken *şimdi* yeşil ve batık
bir geçmişin ağır, yaldızlı iskeleti;
bulaşıcı bir gemi, ya da bin yıldır atık
bir yaz... orda duruyor işte, akşamları eğreti

bir tenhâ yüz geziyor çoktan göçmüş o kenti
belleğim, aynalara sır olan bir çökelti...

HİLMİ YAVUZ